

KÖZLEMÉNYEK

Isaac Basire könyvei a nagyenyedi református kollégium könyvtárában (1679–1680). A nagyenyedi református kollégium könyvtára 1679–1680 körül keletkezett jegyzékének kiadásakor bemutatottuk a könyvtár felépítését. Ezen belül két olyan személyiség nevét említettük, akiknek a könyvei közül a bibliotéka többet örökölt¹. Csernátóni Pál könyveit a „Theca Clarissimi Csernátóni Series” fejlécű részben fel is sorolják², míg Isaac Basiriusét csak számokkal jelzik a „Thecae Basirij Libri Peregrinae lingvae” fejléc után.³ Mit jelentenek ezek a számok, s hogy kerültek Basirius könyvei Nagyenyedre?

Kezdjük a kérdés második felével!

Basiriusról sok adatunk van. A francia származású angol egyházi főesperes mint I. Károly udvari papja 1647-ben menekülésre kényszerült, majd Konstantinápolyban tűnt fel, a galatai reformátusok lelkészeként. 1654-ben Barcsay Ákos fejedelmi követ éppen a szokásos évi adót fizette a Portának, amikor tudomást szerzett Basirius otlletéről. Még abban az évben meghívta Gyulafehérvárra II. Rákóczi György. 1655. március 1-én kelt konvenciója szerint Basirius fizetését 1800 aranyforintban állapította meg, szálláshelye pedig az időközben elhunyt Bisterfeld háza lett.⁴ II. Rákóczi György halálával nem volt miért Erdélyben maradnia, s mivel II. Károly egy levelében visszahívta, kérelmet írt a fejedelemasszonynak, hogy járandóságait fizessék ki, őt pedig engedjék útjára. 1661-ben visszatért Angliába, ahol újra megkapta régi méltóságait. Több tanulmány, s az ezekben közölt dokumentumok bizonyítják, hogy személyes holmijai egy részét Erdélyben hagyta, melyeket később megpróbált visszaszerezni. Könyvtárát már sokan keresték, s eddig két töredékes katalógust közöltek is. Az egyik 13,⁵ a másik 17 tételt sorol fel.⁶

Hogyan kerülhetett könyvtárának egy része az enyedi kollégiumba? Basirius tanúja volt a 1658-ban történt eseményeknek. A tatár-török támadás nem érte váratlanul Gyulafehérvár lakosságát, hetekkel előtte megjöttek a hírek a betörésről. Basirius 1658. augusztus 12-én küldött egy levelet a fejedelemnek, melyben azt jelentette, hogy átvitték a nyomda betű- és raktárkészletét a palotába, a fejedelmi könyvtárat befalazták, s éppen a kollégium könyvtárának a biztonságba helyezésével foglalatoskodnak.⁷ Sőt a saját könyveit és holmiját is idejében Szebenbe vitette, míg ő Váradra menekült. Mivel Basirius volt a felelős a kollégium könyvtáráért, levelei alapján feltételezhetjük, hogy valóban tett is lépéseket a megmentésére. Taraczközi Ferencnek, aki 1658-ban a pusztításkor a központi adminisztráció egyik alkalmazottja volt, a dúlás után Apafihoz és másokhoz írt levelei bizonyítják, hogy ő is szállítottatott el könyveket Fehérvárról, illetve panaszkodik amiatt, hogy Apafi nem próbálja megkeresni a szertehordott leveleket

¹ *Erdélyi könyvesházak II.* Kolozsvár, Marosvásárhely, Nagygyed, Székelyudvarhely, Szászváros. Sajtó alá rend. MONOK István, NÉMETH Noémi, TONK Sándor. Szeged, 1991. 117–191. (*Adattár XVI–XVIII. századi szellemi mozgalmaink történetéhez.* Szerk. KESERÜ Bálint. 16/2. kötet.) (a továbbiakban: *Adattár.* 16/2)

² *Adattár.* 16/2 177–180.

³ *Adattár.* 16/2 190.

⁴ KROPF Lajos: *Basirius Izsák életrajzához* = Történelmi Tár 1889. 491–502.

⁵ NAGY Gyula: *Adalék Basirius Izsák XVII. századbeli gyulafehérvári tanár könyvtárához* = MKsz 1883. 258–266. (a továbbiakban: Nagy 883)

⁶ GÖMÖRI György: *Isaac Basire 1661 utáni magyar kapcsolatairól és könyveiről* = MKsz 1979. 62–65.

KROPF Lajos: *Basirius Izsák kéziratatainak történetéhez* = MKsz 1886. 70–71.

és könyveket.⁸ Az, hogy a Basirius-téka egy része feltűnik az enyedi könyvtárban, talán feljogosít arra a feltételezésre, hogy több száz könyv kerülhetett a gyulafehérvári bibliotékából az enyedi kollégiumba az 1658-as pusztítás után. Arra nézve nem ismerünk forrásokat, hogy mikor s miképpen jutottak Enyedre. Talán Bethlen Miklós egy levele adhat egy kis segítséget: 1665. szeptember 28-i keltezésű, Taraczközihez írt levelében arra kéri amazt, hogy küldje el neki Basirius nála levő könyveit annak a regestrumnak az alapján, amit maga Basirius írt össze.⁹ Taraczközi ezt valószínűleg nem tette meg, mert egyrészt Basirius nem ír arról, hogy valaha is megkapta volna őket, másrészt Bethlennek van egy datálatlan levele Basiriushoz,¹⁰ mely nem sokkal az előbbi után keletkezhetett, s ez áll benne:

„Időközben majd felszólítom őt, sőt már írtam is neki, hogy engedje meg Hutter György úrnak, iskolatanítónak, Szebenben, hol Taraczközi Uram lakik, hogy Professzor Uram kéziratairól egy lajstromot készítsen, hogy azt önnek elküldhessük. De ő, úgy látszik Diogenest akarva majmolni, kérésemet durván visszautasította.”

Azt tartom elképzelhetőnek, hogy Taraczközi halála után (1667) a nála összegyűjtött könyvtárat Enyedre juttatták el.

Az enyedi kollégiumot Apafi fejedelem 1662-ben alapította, s mint a gyulafehérvári skóla örököse megkaphatta a könyvtár megmaradt részét.¹¹

Rátérve most már a bevezetőben feltett első kérdésünk megválaszolására (mit jelentenek a számok?), rögtön jeleznünk kell, hogy a jegyzékek összeállítói nem következetesek a Basirius-téka nagyságának megadásában. Nem maradt fenn az a katalógusrész, ahol külön fel is sorolják a könyveket, csupán egy számsor:

„Thecae Basirij Libri Peregrinae Lingvae 1. 2. 3. 5. 8. 9. 10. 11. 13. 14. 15. 16. 17. 18. 19. 20. 21. 22. 23. 24. 25. 26. 27. 29. 30. 31. 32. 33. 34. 36. 37. 38. 39. 40. 41. 42. 43. 131. 45. 46. 47. 28. 35. 71. 81. 89. 173. 174. 149. 193. 205. 211. 220. 171. 181. 198. 242. 228. 234. 271. 237. 175. 244. 274. 284. 188.”

Ezután rögtön azt mondja a számok felsorolója, hogy „In Universum Libri exoticae Lingvae in hac Theca Basirii 70.” Ha a fenti számokat megszámozzuk, akkor 66 tételt találunk, s nem hetvenet.

Az 1688-ban leírt katalógus: „Libri peregrinae lingvae in Basirij Thecae existentes 43. quorum [. . .] Calepinus Bilingvis [áthúzza]”

Mennyire kell komolyan venni a „libri exoticae lingvae” kifejezést? A „libri peregrinae lingvae” szinonimájaként érve elfogadható bármilyen nyelvi összetétel, s nem kell feltétlenül arra gondolni, hogy Basirius Konstantinápolyban mondjuk egy keleti kéziratgyűjteményt vásárolt össze. Az 1688-as katalógus, amely a „libri peregrinae lingvae” között első helyen egy Calepinust említ, talán feljogosít arra, hogy ez utóbbi feltevést elvessük.

Milyen könyveket rejtenek a számok? Olyan téka, amely Calepinusszal kezdődik (igaz, 11 nyelvűvel s nem áthúzott bilingvissel), az 1679–1680-ban „Theca recens orientalis secunda seu minor” nevet viselte. Az alábbiakban e téka sorszámait azonosítottuk, mint Isaac Basire könyveit, már most jelezve, hogy a 171. tétel (nálunk az 54.) az egyedüli, amely nem lehetett az angol lelkész birtokában.

⁸ JAKÓ Zsigmond: *A nagyenyedi Bethlen-kollégium könyvtárának kezdetei és első korszaka (1622–1658)*. In: Ugyanó. Írás, könyv, értelmiség. Bukarest, 1976. 199–208.

⁹ NAGY: *l. m.* 264.

¹⁰ KROPF: *l. m.* 73.

¹¹ P. SZATHMÁRY Károly: *A gyulafehérvári-nagyenyedi Bethlen-főtanoda története*. Nagy-Enyed, 1868. 65.; VÁRÓ Ferenc: *Bethlen Gábor kollégiuma*. Nagyenyed, 1903. 46.; NAGY Géza: *A Bethlen-kollégium tudományos gyűjteményeinek a története*. Kolozsvár, 1947. 6–7.; JAKÓ: *l. m.*

Thecae Basirij libri peregrinae lingvae(1.) 1. *Calepinus undecim lingvarum*

CALEPINUS, AMBROSIVS

Ambrosii Calepini Dictinarium undecim lingvarum, iam postremo accurata emendatione . . . studiosorum usibus accommodatius non prodierit. Respondent autem Latinis vocabulis, Hebraica, Belgica, Graeca, Hispanica, Gallica, Polonica, Italica, Ungarica, Germanica, Anglica. . . Basileae, 1590, Sebastianus Henricpetrus. in fol. — Labarre 152.

További kiadásai: Basel, officina Henricpetriana: 1598, 1605, 1616, 1627 (Labarre 162, 168, 178, 186.)

(2.) 2. *Petri Martiris Loci communes*

VERMIGLI, PETRUS MARTYR

Petri Martyri Vermigli Loci communes. Ex variis ipsius auctoris libris in unum volumen collecti, et in quatuor classes distributi. Londini, ex typographia I. Kyngstoni, 1576. in fol. — NUC, BLC

Megjelent még Cum praefatione Rudolphi Gualteri. Tiguri, 1580, Exud. C. Froschoverus; ugyanez Londini, 1583, Thomas Vantrollerius; Basileae, 1580. és 1582.; Heidelbergae, 1613. és 1622.; Genevae, 1624. és 1626. — NUC

(3.) *Lexicon Graeco-Latinum*

Nem lehet feloldani.

(4.) 5. *Biblia Haebrea*

Nem lehet feloldani.

(5.) 8. *Augustini Volumen Secundus. Tom. 3. et 4. continens*

Lásd a 8. tétel után.

(6.) 9. *Augustini Volumen tertius Tom. 5. et 6. continens*

Lásd a 8. tétel után.

(7.) 10. *Augustini Volumen 4tus Tom. 7. et 9. continens*

Lásd a 8. tétel után.

(8.) 11. *Augustini Volumen 5tus Tom. 7(!) continens*

AUGUSTINUS, AURELIUS

Omnium operum Divi Aurelii Augustini . . . Tom. I–X. Lugduni, 1560–1563, Servius Honoratus, in fol. NUC

A fentén kívül az Augustus Dodonus-féle 11 kötetes editio (Basileae, 1505–1517) volt népszerű. A Tom. I–X. összesen egyébként 12 kötet, mert a 7. és a 10. két-két külön kötetben jelent meg. — GPB

(9.) 13. *Biblia Latina cum interpretaetione*

Nem lehet feloldani.

(10.) 14. *Theophylactus in 4 Evangelistas*

THEOPHYLACTUS

Hermeneia eis ta tessara evangelia. Romae, 1562, A. Bladi in fol.

Kétnyelvű: Theophylactus eis ta tessara evangelia. Theophylacti in Commentarii in Quatuor Evangelia. Opus nunc primum Graece et Latinae editum . . . Idipsum praelectione facta notulis et variis lectionibus illustravit qui editioni praefuit I. P. (Joannes Picus) Lutetiae Parisiorum, 1631, Carolus Morellus in fol. Ugyanitt még: 1635 — NUC

(11.) 15. *Janselius*

Ha Jansenius, Cornelius (1510–1576), akkor számos munkája szóba jöhet, de lehet a másik Jansenius, Cornelius (1585–1638) is.

(12.) 16. *Basilij Magni Opera Omnia*

BASILIUS MAGNUS

Opera Omnia. – a legelterjedtebb a Janus Cornarius kommentálta kiadás: Basileae, 1540, Johannes Frobenius; ugyanott 1551, 1552, 1566, 1568; illetve a Wolfgangus Musculus-féle editio: Basileae, 1565, off. Oporiniana. De megjelent még sok helyen, például: Romae, 1548; Lipsiae, 1566; Parisiis, 1566, 1603, 1618, 1637–1638; Antverpiae, 1568, 1569, 1615, 1616. – NUC, BLC

(13.) 17. *Aquinatis Tom. 10.*

Feloldását lásd alább.

(14.) 18. *Aquinatis Tom. 12.*

THOMAS AQUINATIS

Thomas Aquinatis Opera Omnia. Romae, 1570–1571, A. Bladi in fol.

Lehet a római, 1593–1594, Domenico Nicolini fol. 17 kötetes; vagy a 16 kötetes antverpeni 1612-es kiadás.

(15.) 19. *Aquinatis Secunda Secundae*

THOMAS AQUINATIS

Az 1466-os strassburgi (J. Mentelin) kiadás után több ősnymotatvány editio is (Basel, 1470; Esslingen, 1472; Mantova, 1474; Strasbourg, 1475; Venezia, 1479, 1488, 1496, 1509. – NUC, BLC. Feltehetőbb azonban: Secunda Secundae Summae Theologiae . . . S. Thomas Aquinatis cum commentariis Thomae De Vio Caietani. Venetiae, 1593, Dominico Nicolini. – NUC

(16.) 20. *Chamierus contractus*

CHAMIERUS, DANIEL

Chamierus contractus: sive Panstratiae catholicae Danielis Chamieri theologi summi epitome in qua corpus controversiarum super religione adversus pontifidos . . . distribuntur. Genevae, 1642, I. Chouet; ugyanott: 1643 – NUC

(17.) 21. *Hilarius Pictavus*

HILARIUS PICTAVIENSIS

A mű nem azonosítható. Ha az Opera Omnia, első kiadása: Parisiis, 1511, majd Basileae, 1523, 1535, 1570; Parisiis, 1544, 1605, 1631, 1652; Coloniae, 1612 – NUC, BLC

(18.) 22. *Nazianzeni opera omnia*

GEORGIUS NAZIANZENSIS

Opera Omnia. Basileae, 1550, Hervagius, in fol.

A legtöbbször Jacobus Billius Prunaeus kommentárjaival adták ki: Parisiis, 1569, Joannes Bernatus; Parisiis, 1583, Nicolas Chesneau; Coloniae, 1570, Joannes Birckman; Federicus Morelli interpretációjában: Parisiis, 1609–1611, Claudius Morellus, ugyanott, 1630. – NUC, BSB

(19.) 23. *Galatinus*

GALATINUS, PIETRUS

De Arcanis Catholicae Veritatis. Hoc est in omnia difficilia loca Veteris Testamenti ex Talmud. Basileae, 1550, Johannes Hervagius, ugyanott, 1561

Más címszerkezettel: Ortona, 1518, Moses Socino; Francofurti, 1602 Cludius Marnius és Johannes Aubrius, ugyanott, 1603, 1612. – NUC, BLC

(20.) 24. *Clemens Alexandrinus*

CLEMENS ALEXANDRINUS, TITUS FLAVIUS

Opera Omnia, Heidelberg, 1592, Hieronymus Commelius. – NUC

Lugdunum Batavorum, 1616, Joannes Patius; Lutetiae, 1629, Carolus Morellus; Parisiis, 1641, Typis Regis. E két utóbbi David Heinsius és Fridericus Syburgius munkája. – NUC. Mindezek görög-latin bilingvis kiadások, de rengeteg csak latin editio is létezik.

(21.) 25. *In Evangelium Secundum Matthaeum Marcum Lucam Glossae*

Feloldását nem tartjuk lehetségesnek.

(22.) 26. *Becani operum Tom. Prior.*

Feloldását lásd alább.

(23.) 27. *Becani operum Tom. Posterior*

BECANUS, MARTINUS

Sok műve van, azonban pars prior–posterior szétválasztással a következő jöhet szóba: *Opuscula theologica, aliquot tractatibus posthumis aucta et doctus tomis comprehens.* Parisiis, 1633, Joannes Petit-Bas. – NUC

(24.) 29. *Loci communes Musculi*

MUSCULUS, WOLFGANGUS

Loci communes in usus sacrae theologiae candidatorum parati. Basileae, 1560, Hervagius in 4.

Ugyanott még 1561, 1563, 1564, 1567; Basileae, 1599, Sebastian Henricpetri – NUC

(25.) 30. *Bezae Vazelij[!] Volumen*

BÈZE, THEODOR DE (BEZA VEZELIUS)

A művet nem lehet azonosítani.

(26.) 31. *Tertullianus, Septimus Florens*

Nem lehet feloldani.

(27.) 32. *Thargum Fagi*

FAGIUS, PAULUS

Thargum hoc est Paraphrasis Onkeli Chaldaica in Sacra Scriptura ex Chaldaeo versa auctore Paulo Fagio. Argentorati, 1546, Georg Messerschmidt in fol. – EBL, Müller, III. p. 442.

(28.) 33. *Lamberti Danei opuscula Theologica*

DANAEUS, LAMBERTUS (DANEAU)

Opuscula omnia theologica ab ipso auctore recognita et in tres classes divisa. Genevae, 1583, Eusthatius Vignon in fol. – NUC

(29.) 34. *Joannis Calvinii Epistolae et responsa*

CALVINUS, JOHANNES

Johannes Calvinii Epistolae et responsa quibus interiectae sunt insignium in ecclesia Dei virorum aliquot etiam epistolae. Eiusdem J. Calvinii vita a Theodoro Beza . . . descripta . . ., Genevae. 1575, Petrus Santandreaus, ugyanott, 1576.

Megjelent még: Hanoviae, 1597; Genevae, 1617. – NUC

(30.) 36. *Coccejus is Psalmos*

COCCEJUS, JOHANNES

Psalmi Davidis CL Hebraeus textus ex optimorum codicum fide editus est cum versione Johanne Cocceji. Franekeræ, 1646, Albertus et Arcarius, in 8. – HAB

(31.) 37. *Coccejus in Jeremiam et Ezechielem*

COCCEJUS, JOHANNES

Commentaria in Jeremiam et Ezechielem.

EBL említi egy 1669-es Elzevir kiadást, de ezt az Elzevir-katalógusok nem ismerik. Önállóan tehát nem találtuk. Lehet azonban: *Prophetæ duodecim minores versione a Johanne Coccejo.* Lugdunum Batavorum, 1652, Elzevir fol. – NUC, HAB, BLC, BSB.

(32.) 38. *Claudij Ptolemei opera Geographica*

PTOLEMAEUS, CLAUDIUS

Rengeteg kiadás

(33.) 39. *Aristotelis Stagiritæ opera*

ARISTOTELES

Rengeteg kiadás. Felsorolásukat lásd Cranz/Schmitt p. 163.

(34.) 40. *Francisci Suarez Metaphisicarum) Disp(utationum) Tom. 2*

SUAREZ, FRANCISCUS

Metaphisicarum disputationum in quibus et universa naturalis theologia ordinatae traditur, et questiones

ad omnes duodecim Aristotelis libros pertinentes, accurate disputantur. Moguntiae, 1600, H. Moresius; ugyanott 1614; 1630.

Megjelen még: Parisiis, 1605, 1619; Genevae, 1614, 1636. — NUC, BLC; más címszerkezettel: *Metaphysicarum disputationum, tomus prior (posterior)*. Moguntiae, 1630, H. Moresius

(35.) 41. *Perspectiva Horaria Authore Emanuele*

MAIGNAU, EMMANUEL

Perspectiva horaria sive De horographia guomonica tum theoretica, tum practica libri quatuor. Romae, 1648, Philippus Rueeus, in fol. — NUC

(36.) 42. *Plinij Historia Mundi*

PLINIUS SECUNDUS

Rengeteg kiadás, főleg Beatus Rhenanus, Sigismundus Gelenius, Jacobus Milichius, Jacobus Dalecampius gondozásában.

(37.) 43. *Claudij Mydorgij*

MYDORGIUS, CLAUDIUS

Latinul csak egy munkáját találtunk: *Prodromi catoptrorum et dioptrorum: sive Conicorum operis ab abditia radii reflexi et refracti mysteria praeuui et facem praeferentis*. Parisiis, 1631, I. Dedin; ugyanott, 1639; 1641; 1660; A többi francia nyelvű matematika. — BN, NUC

(38.) 131. *Celij Lactantij Libbri 7em*

LACTANTIUS, LUCIUS CAELIUS FIRMIANUS

Divinarum institutionum libri VII. Florentiae, 1513, Philippo de Giunta

Ezután sok 16. századi kiadás. — NUC, BLC

(39.) 45. *Euclidis Elementorum libri 15.*

EUCLIDES

Rengeteg kiadás: Bartholomeus Lambertus, Claudius Harel kommentárjaival (a 17. században ez utóbbi volt népszerűbb. Sokat említett két nyelvű kiadása: Paris, 1615, Melchior Monddière).

(40.) 46. *Nicephori Hystoria Ecclesiastica*

NICEPHORUS, CALLIXTUS XANTHOPULUS

Ecclesiastica historiae liber XIII(-XVIII.) . . . opera. . . Joannis Langi . . . a Graeco in Latinum sermonem translata. Parisiis, 1562 Sebastianus Nivella

És sok más kiadás, például: Basileae, 1560, Parisiis, 1566, 1630; Francofurti, 1618. — NUC

(41.) 47. *Apollonii Pergaei Conciorum libri*

APOLLONIUS PERGAEUS

Apolloni Pergaei Conicorum libri quattuor. Una cum mappi Antinsensis philosophi libri duo. Nunc primum in lucem editi. Quae omnia nuper Federicus Commandinus Urbinas mendis quam plurimus expurgata e Greco convertit et commentariis illustravit. Bononiae, 1566, Alexander Benatius, in 4. — HAB

(42.) 28. *Zanchius de tribus Elohim*

ZANCHIUS, HIERONIMUS

De tribus Elohim, aeterno Patre, Filio et Spiritu Sancto uno eodemque Jehova libri XIII. . . . Francofurti ad Moenum, 1572. in fol.

Neustadii Palatinorum, 1597–1598, officina Harnisiana. — NUC

(43.) 35. *Opera Twissij*

TVISSIUS (TWISSE), GUILIELMUS

Opera tribus tomis distincta. Quorum primus tractat de vindiciis gratiae potentiae ac providentiae Dei . . . Secundus de scientia media dissertatio . . . Tertijs ad Collationem J. Arminii . . . animadversiones. Amsterodami, 1649–1652, Jansonius, in fol. — NUC

(44.) 71. *Tychonis Brache liber 2dus*

BRACHE, TYCHO

Talán a kétkötetes *Opera omnia astrologica* (Francofurti, 1648, in 4. — EBL) második kötete.

A téka 70. tétele a *liber primus*, de ezt a számot nem jelzi Basiriusénak. Az eltérés azonban a 66 tényleges és a 70 említett könyv között adódhat ilyen esetekből is.

(45.) 81. *Cursus Mathematici Tom. 5. P. Herigoni*

HERIGONUS, PETRUS (PSEUD.): CLEMENT CYRIAQUE DE MANGIN

Cursus mathematicus nova et clara methodo demonstratus per notas reales et universales, citra usum, brevi uniuscunq̄ue idiomatis intellectu faciles. Cours mathématique demonstre d'une nouvelle, briefve et claire methode . . . par Pierre Herigone. Parisiis, 1634–1637, Henry Le Gras, in 8.

Megjelent még: Parisiis, 1644, Simeon Piget. – NUC, BSB, HAB

(46.) 89. *Gulielmi Gilberti Philosophia[!] nova*

GILBERT, WILLIAM

Physiologia nova de magnetes magneticisque corporibus. Londini, 1600, Wolfgang Lochmann, in 8.

Megjelent még: Sedini, 1628, 1633. – NUC

(47.) 173. *Sinopsis mensurarum Mich(aelis) Neandri*

NEANDER, MICHAEL

Szünopszisz mensurarum et ponderum, ponderationisque mensurabilium secundum Romanos, Atheniensis, Geörgousz kai Hippiojatrousz ex praestantissimus auctoritas huius generis contracta opera Michaelis Neandri . . . Accesserunt etiam, quae apud Galenum hactenus extabant de ponderum et mensurarum ratione vehementer depravata nunc Graece et Latine multo correctiora eiusdem Michaelis Neandri opera. Basileae, 1555, Joannes Oporinus, in 4. – NUC

(48.) 174. *Henrici Volphij de Antichristo*

WOLF, HENRICH

Antichristus, hoc est Disputatio lenis et perspectiva de Antichristo . . . Heinricus Wolphius libri auctore conscio, curavit, imprimi. Tiguri, 1592, Johann Wolf. – NUC, HAB

(49.) 149. *Nathanis Kythraei Psalmorum Paraphrasis Poetica*

CHYTRAEUS, NATHAN

Psalmorum Davidis Paraphrasis poetica Georgii Buchanani Scoti. Herbornae, 1542, Christophorus Corvinus. – NUC

Csak NUC említ még 24 kiadást 1650-ig.

(50.) 193. *Zepperi Politia Ecclesiastica*

ZEPPER, WILHELM (1550–1607)

Politia ecclesiastica, sive forma ac ratio administrandi et gubernandi regni Christi, quo est ecclesia in his terris. Ed. 2. Accesserunt insuper in calce Synodi Middelburgensis in Selandia articuli de gubernatione ecclesiastica, ad Nassovicas ecclesias attemperati . . . Auctore Wilhelm Zeppero. Herbonae, 1607, Christophorus Corvinus. – NUC

Első kiadása ugyanott, de a middelburgi zsinat nincs benne.

(51.) 205. *Petri Rami Arithmetices lib. 2.*

RAMUS, PETRUS

Arithmeticae libri duo. Geometriae septem et viginti. Basileae, 1569, Episcopus. Ugyanott: 1569; 1580.

Rengeteg kiadás, de más címszerkezettel: Petri Rami . . . Arithmeticae libri duo A. Johanne Stadio recogniti, illustrati. Parisiis, 1577, Dionysius Vallensem; ugyanott: 1581; Lazar Schöner kiadása: Hanoviae, 1601; Guilielmus Antonius kiadása: Francofurti, 1599, 1627; Wilebord Snellius kiadása: Leyden, 1613, Raphaelengius. – NUC

(52.) 211. *Natalis Comitit Mithologia*

CONTI, NATALES

Mythologiae sive Explicationum libri decem. In quibus omnia prope naturalis et moralis philosophiae dogmata sub antiquorum fabulis contenta fuisse demonstratur. Venetiae, 1568, 1581.

Rengeteg kiadása van: Francofurti, 1581, 1587, 1588, 1596; Parisiis, 1582, 1583; Genevae, 1596. – NUC

(53.) 220. *Acta Celebrata A. D. 1645 Conventus Thoruniensis*

Acta conventus Thoruniensis celebrati anno 1645 pro ineunda ratione componendorum dissidiorum in religione per Regem Poloniae . . . Varsaviae, 1646. — BSB

[(54.) 171. *P(auli) Lisznyai Professionum Scholasticarum pars I. LISZNYAI PÁL*

Professionum scholasticarum . . . Pars Prima. Debrecini, 1683. — RMK II. 1519.

Minden bizonnyal elírás a szám, hiszen ez a könyv nem lehetett Basisirus tulajdona. Az egyetlen ilyen az említett tételek között.]

(55.) 181. *Csepregi Iscola*

BALÁSFY TAMÁS

Csepregi iskola, kiben az lutheranus es calvinista praedikatoroknak tanusagokra . . . az csepregi szitok szaporító morgó praedikátort az igaz hüt ellen és Pázmány Péterre való hazugságiértis az igazságnak ióra tanító ostorával iskollázza Balasfi Tamas bosznai püspök. Posonban, 1616. — RMNy 1116.

(56.) 198. *Pererius de rerum naturalis principiis*

PERERIUS, BENEDICTUS (PEREIRA)

De communibus omnium rerum naturalium principiis et affectionibus libri quindecim, Qui plurimum conferunt ad eos octo libros Aristotelis, qui de physico auditu inscribantur, intelligendos. Romae, 1576, F. Zanettus. — HAB, NUC

Ugyancsak: Venetiae, 1586, 1609; Lugduni, 1588; Coloniae, 1596, 1603, 1618

(57.) 242. *Clavis Mathematicae denuo liniata*

TALÁN: ARZET, ANDRÉ

Clavis mathematica, qua ad recondita totius matheseos penetralis primus aperitur aditus per usitatiores demonstrationes quas ex Euclidis 6 prioribus elementorum libris selegit et faciliores ad captum accomodavit Andreas Arzet. Oeniponte, 1634, Agricoa. — HAB, BSB

(58.) 228. *Regii disputationes Logicae*

TALÁN: REGIUS, JOHANNES

Commentariorum ac diputationum logicarum libri 5. In quibus et theoremata logica accurate explicantur . . . Autore . . . Johanne Regio. Witebergae, 1604. — HAB

Ed. 3.: Gera et Elystrum, 1609. — BSB

(59.) 234. *Philosophia Praecognitorum Joh(anni) Hen(rici) Alstedii*

ALSTED, JOHANN HEINRICH

Philosophia digne restituta libros 4 praecognitorum philosophicorum complectens quorum 1. Archeologia de principiis disciplinarum 2. Hexilogia, de habitibus intellectualibus 3. Technologia, de natura et differentiis disciplinarum 4. Canonica, de modo discendi. Cursui philosophico lampadis instar praemissa et emissa a Johanne Henrici Alstedius. Herbonnae, 1612. — HAB

(60.) 271. *Marcus Cato de re rustica*

CATO, MARCUS PORTIUS

De re rustica liber

Rengeteg kiadás: Francesco Beroaldo, Petrus Victorius kommentálta editiót a legnépszerűbbek. Az 1620-as franekerki kiadás (J. Lamrich) „De re rustica liber Fragmenta quae supersunt. Ausonius Popma iterum recensuit et notas addidit. Accesserunt Joannis Merusi ad librum De re rustica notae, Ausonii Popmae de instruendo fundi liber. — NUC

(61.) 237. *Justi Lipsij Politicorum doctrinae lib.*

LIPSIUS, JUSTUS

Rengeteg kiadás: Politicorum sive civilis doctrinae libri sex, qui ad principatum maxime spectant. Lugdunum Batavorum, 1589, F. Raphalengius. — NUC

(62.) 175. *Tuba Belli Sacri*

(WILLEM STEPHANI)

Tuba belli sacri apocalypseos Beati Johannis adversus magnum illum antichristum pontificem romanum. s. l. 1622. — BSB

(63.) 244. *Pomponius de orbis situ lib. 3tius*

MELA, POMPONIUS

Rengeteg kiadás: De situ orbis libri tres, legtöbb a Joachimus Vadianus-féle. — NUC

(64.) 274. *Priscianus*

Nem eldönthető, hogy melyik: Priscianus Caesariensis; Priscianus, Franciscus; Priscianus, Theodorus.

Ha priscianus Caesariensis, akkor lehet a Grammaticája, vagy (mert földrajzi művet követ): Dionysios Periegetes: Dionysii Afri De situ orbis opus . . . hactenum Prisciano adscriptum. Ferrariae, 1512, Johannes Maciodus Bordenus — NUC

(65.) 284. *Davidis Gorlei Philosophia*

GORLAEUS, DAVID

Davidis Gorlaei Exercitationes philosophicae quibus universa fere discutitur philosophia theoretica et plurima ac praecipua peripateticorum dogmata evertuntur. Post mortem auctoris ed. cum gemino indici S. I. 1610, Comelius. — HAB

(66.) 188. *Thomus 4tus ejusdem doctrinae Jesuitarum*

Nem tudjuk kire utal az „ejusdem”, hiszen a katalógus 185. tétele is anonimként említi a címet: „Doctrinae Jesuitarum praecipua capita”

* * *

A feloldásokban rövidítve idézett művek jegyzéke:

BLC — British Museum. General catalogue of printed books. Photolithographic ed. to 1955. 1–263. London, 1965–1966.

BN — Catalogue général des livres imprimés de la Bibliothèque Nationale. Auteurs. 1–231. Paris, 1897–1981.

BSB — Bayerische Staatsbibliothek. Alphabetischer Katalog 1501–1840. Bde. I–LX. München–London–New York–Paris, 1987–1990.

Cranz/Schmitt — CRANZ, F. Edward — SCHMITT, Charles B.: A Bibliography of Aristotle Editions 1501–1600. Baden-Baden 1984. (= Bibliotheca Bibliographica Aureliana 38*.)

EBL — GEORGI, Theodor: Europäisches Bücherlexikon. Leipzig, 1742.

GPB — Gesamtkatalog der Preußischen Bibliotheken 1–14. [A — Beethordnung]. Berlin, 1931–1939.

HAB — Herzog August Bibliothek, Wolfenbüttel

Labarre — LABARRE, Albert: Bibliographie du dictionarium d'Ambrogio Calepino (1502–1779). Baden-Baden, 1975. (= Bibliotheca Bibliographica Aureliana 26.)

Müller — MÜLLER, Jean: Bibliographie Strasbourgeoise. II–III. Baden-Baden, 1985–1986. (= Répertoire bibliographique des livres imprimés en France au seizième siècle 148. — Bibliotheca Bibliographica Aureliana 90, 105.)

NUC — the National Union Catalog. Pre-1956 imprints. A cumulative author list representing Library of Congress printed cards and titles reported by other American libraries. Vol. 1 —. London, 1968 —.

MONOK ISTVÁN — NÉMETH NOÉMI

Selyemre készült hazai nyomtatványok. A nyomtatás már a kezdetektől szinte kizárólag mindig is papírra készült és készül. A fokozott tartósságnak vagy a reprezentatív kiállításnak igénye azonban — különösen a tipográfia első évtizedeiben — az állati bőrből készített pergamen (hártya) felhasználására is indítást adott, legalábbis egyes kiadványok kevés számú példányánál. Még ennél is jóval ritkábban nyomtattak textíle, jöllehet ennek — legalábbis technikailag — semmi akadálya sincs, hiszen a ruházati ipar egy része ma is mintákkal nyomott anyaggal dolgozik. Pedig a selyemszátén vagy selyemtaft mutató és ünnepélyes alapanyagául szolgálhat a tipográfiának is. A gondot ezzel kapcsolatban az okozza, hogy a lágy, szövött textíliának nincs kellő tartása, így lapozásra — szemben a papírral és a hártyával — nemigen alkalmas. Ennek tudható be, hogy amúgy is ritka számú igénybevételére csaknem kizárólag a lapozást



HA 1753

M A G Y A R K Ö N Y V - S Z E M L E

KÖNYV- ÉS SAJTÓTÖRTÉNETI
FOLYÓIRAT

REVUE POUR L'HISTOIRE
DU LIVRE ET DE LA PRESSE

108. évfolyam

1992

3

TARTALOM

<i>Knapp Éva</i> : A máriavölgyi pálos kolostor könyvtára a 18. században. I.	193
<i>Kilián István</i> : A piarista diákszínpad és a nyitrai színjáték	217
<i>Dusnoki József</i> : Egy kisvárosi nemes (Mogyoróssy János) könyvei és műveltsége	227
<i>Grüll Tibor</i> : Szobrok a görög-római közkönyvtárakban	239

KÖZLEMÉNYEK

<i>Monok István – Németh Noémi</i> : Isaac Basire könyvei a nagyenyedi református kollégium könyvtárában	256
<i>Borsa Gedeon</i> : Selyemre készült hazai nyomtatványok	264
<i>V. Ecsedy Judit</i> : Egy komáromi nyomdász 1740-ből: Schmid János Miklós	269
<i>Szelestei N. László</i> : Adatok a nagyváradai Szemináriumi nyomda történetéhez	275

FIGYELŐ

<i>Kókay György</i> : 18. századi művelődésünk egy kézikönyv fejezeteiben	285
<i>Kristó Gyula</i> : Magyar őstörténeti könyvtár 1–2.	287
<i>Vékony Gábor</i> : A Bolognai Rovásemlék	288
<i>Indali György</i> : „Játéka mindenféle szélnek”. Plakát és történelem 1944–1990.	289

SZEMLE

Ojtozi Eszter: A Debreceni Egyetemi Könyvtár külföldi antikvári és possessoraik. Debrecen, 1989. (F. S.)	291
N. Abaffy Csilla: Veres Péter kéziratok hagyatéka. Bp. 1991. (Nemeskéri Erika)	293
Mittelalterliche Bibliothekskataloge Deutschlands und der Schweiz. München, 1989–1990. (Lőkös Péter)	294
Le livre religieux et ses pratiques. Etudes sur l'histoire du livre religieux en Allemagne et en France à l'époque moderne. Göttingen, 1991. (Tüskés Gábor)	295
Raymond E. Brown – John P. Meier: Antioche et Rome, berceaux du christianisme. Paris, 1988. (Bütskey István)	296